

Esipuhe

Laadukkaan pedagogisen varhaiskasvatuksen merkitys, tuloksellisuus ja vaikuttavuus on todettu monissa kansainvälisissä tutkimuksissa. Euroopan unioni, OECD, Maailmanpankki ja YK:n lapsen oikeuksien komitea korostavat kaikissa viimeaikaisissa kannanotoissaan vahvasti kaikkien alle kouluikäisten lasten oikeutta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, oppimiseen sekä hyvinvointiin. Useat kansainväliset ja kansalliset tutkijat, asiantuntijat ja taloustieteilijät ovat nostaneet esille laadukkaan varhaiskasvatuksen merkityksen lapsen koko elämälle ja muun muassa koulutukselliselle tasa-arvolle.

Elokuussa 2015 voimaan tullut varhaiskasvatuslaki jäi sisällöltään puolitiehen. Se ei mielestämme vielä ohjaa riittävästi laadukkaan, monipuolisen ja sisällöllisesti rikkaan varhaiskasvatuksen järjestämistä. Suurena puutteena pidämme muun muassa sitä, että esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuuksista ja salassapidosta säädetään edelleen sosiaalitoimen lainsäädännössä. Toisaalta jo syksyllä 2016 astui voimaan varhaiskasvatuslain muutoksia, joka vaikuttavat merkittävästi lasten elämään, lapsen oikeuteen saada varhaiskasvatuspalveluita sekä varhaiskasvatuksen laadun toteutumiseen.

Suomessa käyty poliittinen keskustelu ei ole vielä osoittanut, että meillä päätöksenteossa olisi vahva visio siitä, mitä varhaiskasvatus, sen tavoitteet, sisällöt ja sen merkitys pienille lapsille ovat. Lukuisissa yhteyksissä varhaiskasvatusta käytetään vain päivähoito-käsitteen synonyyminä. Siitä huolimatta varhaiskasvatuslaissa ja varhaiskasvatuksen sisältöjä ohjaavassa asiakirjassa, varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, on vahvoja vaatimuksia varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja varhaiskasvatuksessa toimivalle henkilöstölle siitä, miten laadukas varhaiskasvatus toteutetaan.

Tämän kirjan tavoite on avata lasten oikeuksia ja aikuisten vastuita varhaiskasvatuksessa nykytilanteessa, jossa meillä on käytössämme keskeneräinen varhaiskasvatustalaki. Toisaalta kirjassa pohditaan, mitä varhaiskasvatustalaki on ja miten se toteutuu tai pitäisi toteuttaa. Kirjassa avataan myös lapsen oikeuksia. Lapsen oikeus ei ole itse kunkin määriteltävissä oleva mielipidekysymys, vaikka näin sitä usein puheessa käytetään.

Kirjassa avataan myös lasten vanhempien ja huoltajien oikeuksia saada varhaiskasvatustalajia ja vaikuttaa niiden toimintaan. Juuri heidän toiveensa pääsääntöisesti ratkaisee lapsen varhaiskasvatustalajin tai päivähoiton järjestämispaikan ja -tavan. Pyrimme antamaan vastauksia moniin kysymyksiin, joita vanhempien ja huoltajien mielessä pyörii, kun he pohtivat sopivaa paikkaa lapselleen. Lapsen hyvä varhaiskasvatustalajin toteutuu varhaiskasvatustalajin opettajien ja muun henkilöstön, muiden ammattilaisten ja lapsen perheen yhteistyöllä, avoimella vuorovaikutuksella sekä luottamuksella. Vanhemmilla on viime kädessä tärkeä tehtävä lapsensa varhaiskasvatustalajin laadun ja lainmukaisuuden valvojina. Yhteiskunnassamme luotetaan vahvasti siihen, että talajut ovat moitteettomia, ellei niiden käyttäjä kantele talajussa olevista puutteista tai hae muutosta talajua koskevaan saamaansa päätökseen.

Tämä kirja on vastaus viime aikoina myllänneeseen varhaiskasvatustalajin keskusteluun, joka jatkuu varhaiskasvatustalajin jatkovalmisteluissa. Kirjoitimme tämän kirjan varhaiskasvatustalajin useasta syystä:

- Päivähoiton ja varhaiskasvatustalajin erilaiset tehtävät eivät vielä tänä vuonna 2016 ole Suomessa selkiytyneet.
- Varhaiskasvatustalajin ja päivähoiton kokonaisuudistus on edelleen tekemättä. Päivähoitoa ja varhaiskasvatustalajin koskevaa lainsäädäntöä on uusittu pätkittäin. Päivähoitolaki ja -asetus ovat vuodelta 1973. Niitä valmisteltiin aikoinaan 25 vuotta. Tämän jälkeen päivähoitolakia on korjattu yli 50 kertaa. Nyt päivähoitolaki on muutettu varhaiskasvatustalajiksi, mutta uudistustyö on edelleen pahasti kesken ja lain sisältö on eri vuosikymmeniltä.
- Viime vuosien eduskuntakeskusteluissa valtaosa kansanedustajista varhaiskasvatustalajin puhuessaan puhuu aivan eri asiasta kuin me tässä kirjassa. Silti he säätävät talajin, jotka luovat pohjan varhaiskasvatustalajin sellemme.
- Varhaiskasvatustalajin merkitystä mitätöidään poliittisissa keskusteluissa ja mediassa ei ennenkään -lausunnoilla ja perusteluilla.

- Valtaosa kuntapäätäjistä on yli 50-vuotiaita. Heillä ei ole omia lapsia varhaiskasvatuksessa, ja ylipäättään heidän kosketuksensa pienten lasten perheiden arkeen on usein ohut.
- Suomessa on paljon vanhakantaisia käsityksiä varhaiskasvatuksesta. Monet pitävät varhaiskasvatusta edelleen vain vanhempien työn ja perheen yhteensovittamisen välineenä. Varhaiskasvatus on kuitenkin paljon muuta. Varhaiskasvatus edistää lasten hyvinvointia, kehitystä ja oppimista.
- Suomessa varhaiskasvatukseen osallistuu paljon vähemmän lapsia kuin muissa Pohjoismaissa tai Euroopan maissa. Muualla varhaiskasvatuksen saavutettavuutta edistetään kaikille lapsille maksuttomalla osa-aikaisella varhaiskasvatuksella. Suomessa varhaiskasvatuksen saavutettavuutta ollaan sen sijaan heikentämässä toisin kuin kansainväliset suositukset ohjaavat.
- Varhaiskasvatus on tuottoisa investointi, mutta lapsilla ei ole päätösvaltaa sijoittaa siihen. Muualla varhaiskasvatukseen investoidaan, mutta meillä siihen kohdistetaan leikkauksia.
- Tutkimustieto korostaa varhaiskasvatuksen merkitystä lasten keskinäisen eriarvoisuuden vähentämisessä ja yhdenvertaisuuden lisäämisessä. Meillä kuitenkin varhaiskasvatusoikeutta rajataan heikoimmassa asemassa olevilta lapsilta, kuten työttömien lapsilta.
- Sote-uudistuksen jälkeen yli puolet kuntien tehtävistä ja henkilöstöstä on varhaiskasvatus- ja opetuspalveluissa.
- Syntyvyys vähenee Suomessa jo kuudetta vuotta peräkkäin. Vuonna 2015 lapsia syntyi vähiten sitten 1860-luvun nälkävuosien. Laadukas ja helposti saavutettavissa oleva varhaiskasvatus tukee perheiden mahdollisuuksia hankkia ja kasvattaa lapsia. Väestörakenteemme kehitys kuitenkin osoittaa, että lapset ja lapsiperheet ovat heikoilla.
- YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli viimeisimmissä Suomea koskevissa suosituksissaan, että Suomi valmistele uuden varhaiskasvatusta koskevan yleislain, johon kootaan varhaislapsuutta koskevat säännökset ja jossa vahvistetaan lapsen oikeuksien näkökulmaa. Lisäksi komitea suositteli, että varhaiskasvatuksen kattavuutta ja laatua parannetaan muun muassa lisäämällä henkilöstön määrää ja korjaamalla henkilöstön ja lasten määrän välistä epäsuhtaa siten, että ryhmien kokoja rajoitetaan ja hoitosuhteiden jatkuvuus turvataan nykyistä paremmin.

Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa

- Lapsen oikeuksien komitea suosittelee Suomelle myös, että vanhempia, joiden lapsen eivät ole varhaiskasvatuksen piirissä, kannustetaan ilmoittamaan lapsensa varhaiskasvatukseen. Näin lasten suomen kielen taito ja sosiaaliset taidot kehittyisivät, kouluun siirtyminen helpottuisi ja epäonnistuminen koulukäynnissä ja koulupudokkuus estettäisiin.
- Lukuisat äidit ja isät pohtivat, mistä heidän lapsensa jää paitsi, jos hän ei osallistu varhaiskasvatukseen. He pohtivat keskustelupalstoilla, mitä eroa on kerholla, perhepäivähoidolla ja päiväkodilla.
- Varhaiskasvatuksessa lapsen oikeuksia valvovat hänen huoltajansa. Jos he eivät tiedä, mitkä heidän lapsensa oikeudet varhaiskasvatuksessa ovat tai mitä varhaiskasvatuksen pitäisi olla, he eivät pysty valvomaan, toteutuvatko heidän lapsensa oikeudet.

Helsingissä syyskuussa 2016

Kirjoittajat